

MUSIQA TA'LIMI MUAMMOLARI: YECHIM VA YANGI TEXNOLOGIYALAR

<https://doi.org/10.70728/orien.v07.i02.012>

Djamalova Dildora Abduvaxobovna
O'zbekiston davlat konservatoriyasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada nafaqat o'zining badiiy-estetik tarbiya vositasi jihatdan, balki ta'limiy imkoniyatlari borasida zamonaviy o'qitish tizimida yangi ufqlarni ochib borayotgan, san'at sohasining fundamental asosi hisoblanmish musiqa darslarini zamonaviy tashkil etishning usul va vositalari, davlat siyosatida musiqa san'atining o'rni yoritiladi.

Kalit so'zlar: musiqa, musiqa terapiyasi, kompetentlik, zamonaviy yondashuv, metod, interfaol metodlar, dars samaradorligi, raqobat, tafakkur, ijodkorlik faoliyati

PROBLEMS OF MUSIC EDUCATION: SOLUTIONS AND NEW TECHNOLOGIES

Djamalova Dildora Abduvakhobovna
Uzbekistan State Conservatory

Abstract: This article discusses the methods and means of modern organization of music lessons, which are considered the fundamental basis of the field of art, opening up new horizons in the modern education system not only in terms of their artistic and aesthetic educational means, but also in terms of educational opportunities, and the role of music art in state policy.

Keywords: music, music therapy, competence, modern approach, method, interactive methods, lesson effectiveness, competition, thinking, creative activity

Mamlakatimizda bo'lajak o'qituvchilarini tayyorlash jarayonini xalqaro malaka talablari asosida tashkil etish, ularni ilg'or xorijiy tajribaga asoslangan holda tayyorlash dunyo hamjamiyatida erkin muloqot qila oladigan mutaxassislar yetishtirish, jahon sivilizatsiyasi yutuqlaridan keng foydalanishning me'yoriy asoslari yaratildi va moddiy-texnik bazasi boyitildi. 2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi talim tizimini yangi bosqichga olib chiqish, ta'lim muassasalarida darsliklarni yangilash dasturini amalga oshirish, har bir fuqaroga davlat hisobidan aniq kasb-hunarga o'qish imkoniyatini yaratish belgilandi.[1]

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 2-fevral "Madaniyat va san'at sohasini yanada rivojlantirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-112-sonli qarori o'quvchi va talabalarning musiqiy bilim va ko'nikmalarini ularning qalbida milliy madaniyatga bo'lgan muhabbatini shakllantirish, yosh iste'dodlarni aniqlash va qo'llab quvvatlash qaratilgan chora-tadbirlar nazarda tutilgan.

Qarorga ko'ra, musiqa fani uchun ajratilgan o'quv soatlari doirasida "Hayotimga hamrohdir cholg'u" shiori ostida cholg'u ijrochiligi dars mashg'ulotlari yo'lga qo'yiladi. Shuningdek, 2022-2023-o'quv yili davomida ro'yxatida keltirilgan milliy musiqa cholg'ularidan kamida bittasida kuy ijro etish ko'nikmalari o'rgatiladi hamda ularning ta'lim to'g'risidagi hujjati (shahodatnoma)ga tegishli qayd kiritiladi. 2023/2024-o'quv yilidan boshlab esa, kamida uchtasida kuy ijro etish mahoratiga ega bo'lish musiqa fani o'qituvchilariga majburiy hisoblanadi.[2] Albatta, mazkur qaror ijrosi to'laqonli ta'minlansa, o'sib borayotgan yosh avlodda, musiqaga, milliyligimizga muhabbat kun sayin rivoj topib boradi desak adashmaymiz.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoev ta'kidlaganidek, "Musiqa san'ati madaniy fenomen sifatida yangi avlodni tarbiyalash va kamolga yetkazish borasida cheksiz imkoniyatlarga egadir".[3] Shunday ekan, san'at bilan oshno bo'lgan yoshlarning hayotga munosabati, milliy urf-odat va umumbashariy qadriyatlarga hurmati baland bo'ladi.

Darhaqiqat musiqa ta'limi bola shaxsida komil insonning qimmat baho fazilatlaridan qat'iyatlilik, iroda, kuchli xotira, abstrakt fikrlash, miyaning har ikki yarim sharini tengdek shakllanishiga erishish natijasida tiniq tafakkur, zehn, nutqning ravonligi, chiqishimlilik, o'zaro fikr almasha olish kabi diplomatik xususiyatlarni o'zlashtiradi.

Hech bir sohada kuzatilmaydigan imkoniyatlar musiqa darslarida mujassamlangan. Ta'lim oluvchi shaxsiga yakka holda yo'naltirilgan pedagogik usullarning qo'llanilishini, unda tarbiyalanuvchining temperamenti, harakteri, muloqot metodini hisobga oluvchi musiqiy-pedagogik sharoitda pedagogik faoliyatni algoritmlashtirish murakkab vazifadir.[4]

Barcha o'quvchilarning individual imkoniyatlarini inobatga olgan holda turli xohish va istaklarining amalga oshirilishi ta'limda integratsiyalangan yondashuvni ta'minlaydi.

Pedagogik-psixologik adabiyotlarga murojaat etish shuni ko'rsatadiki, musiqiy ta'limning ushbu zamonaviy metodlari ma'lum bir mezonlarga asoslanadi:

- texnologik, ya'ni metodni pedagogik texnologiyalarga taqqoslash, xususan, hozirda tushuntirish-ilovalash texnologiyasidan rivojlantiruvchi, muammoli, shaxsga yo'naltirilgan texnologiyalarga o'tish;

- psixologik - yirik shakldagi musiqa asarlarini o'rganishda metodlar yoshlar psixologiyasi nuqtai nazaridan ahamiyatli bo'lishi lozim. I.S.Kon buning ikkita muhim jihatini alohida ta'kidlaydi.[5]

Bugungi kunning ayrim tendensiyalarini inobatga olgan holda fikr yuritayotgan qatlamni fikriga ko'ra ta'lim muassasalarida musiqa darslari umuman keragi yo'q deya ta'kidlanayotgan bir vaqtda, chet davlatlarda ko'p yillardan buyon "Musiqa terapiyasidan" unumli foydalanib kelinmoqda. Musiqiy asarlarni tanlashda musiqiy terapiya kursini o'tayotgan insonning musiqiy ta'lim darajasi, musiqiy adekvatlik xususiyatlarni inobatga olgan holda elektropunktur test sinovlaridan foydalanish mumkin. Yakkaxon asboblarni tanlashda jadval asosida meridian diagnostikasini hisobga olgan holda amalga oshiriladi:

5 ta bosh element	5 ta chjan organlari (zich)	5 ta fu organlari (ichi bo'sh)	Cholg'u asbobi
Daraxt	Jigar	O't qopi	Ksilofon, goboy, fleyta, klarnet
Olov	Yurak	Ingichka ichak	Gitara, skripka, lira, violonchel;
Er	Qora toloq	Oshqozon	Fleyta, vokal;
Metall	O'pkalar	Semiz ichak	Fleyta, saksofon, simbalalar;
Suv	Buyraklar	Siydik qopi	Baraban, tanburin, litavralar;

Dunyoda musiqiy terapiyani ilgari surayotgan "Amerika" va "Shved" ilmiy amaliy maktablari tashkil topishidan ancha asrlar ilgari tibbiyot ilmining sarchashmasi Abu Ali ibn Sino amaliyotda musiqa ilmidan forig'lantiruvchi manba sifatida foydalanish omillarini milliy kasbiy musiqamiz negizi bo'lmish maqomlar orqali ilgari surgan. Alloma o'zining "Tib qonunlari" entsiklopedik kitobining "Inson mijoziga bag'ishlangan bo'limida" qay bir mijozdagi (temperament) insonga qaysi "maqom" xush kelishi va qay bir "maqom" ijrosi orqali kishi ruhini osmonu falakka olib chiqish hamda aksincha natijalarga erishish mumkinligini, musiqa ohangi orqali sog'ni aqlidan ayirish va telbaga shifo ulashish malakalarini qo'llaganini ta'kidlaydi.

Yuqoridagilarga asoslanib, xulosa o'rnida shuni ta'kidlashimiz mumkinki, musiqa darslarini zamonaviy texnologiyalar vositasida tashkil etilishi o'quvchi shaxsini ijobiy ko'nikmalarni egallashda muhim ahamiyatga ega va biz ularni katta hayotga safarbar etar ekanmiz, san'at vositasida barkamol avlod istiqboli yo'lida quyidagi zarur sifatlarga erishishimiz mumkin:

1. Shaxsning o'ziga bo'lgan hurmatini oshirish.
2. O'quvchilarga o'zini ijodiy tomondan ifoda etish imkoniyatini yaratish va jamiyatda bunday qobiliyatli shaxslarni uyushishini ta'minlanishi;
3. Muloqot va muloqot madaniyati doirasini kengaytirish;

4. Bolalarni yuksak axloqiy qadriyatlar bilan tanishtirish, ularning musiqiy-estetik didini rivojlantirish.

Bundan tashqari, hissiy, xulq-atvor va shaxslararo muammolarni hal qilishga musiqiy va estetik ta'lim yordam berishga qaratilgan psixo-pedagogik aralashuvdir.

Musiqqa fanini o'qitishda birinchi navbatda pedagogning mahorati bosh omil hisoblanadi. Chunki, boshqa fanlardan farqli ravishda musiqqa fanini o'qitishda nazariya bilan amaliyotni birdek olib borish zarur. Masalan, talabaga nazariy bilimlarni o'rgatib, uni fortepianoning oldiga oborib qo'ysangiz, u mukammal chalib keta olmaydi. Unga yillar davomida nazariy bilimlar bilan teng amaliy mashg'ulotlarni o'rgatib borish shart. Bunda bosh unsur pedagogning talaba bilan amaliy ishlashish mahorati hisoblanadi. Musiqqa o'qituvchisi musiqqa darslarida yangi pedagog mahoratini tahlil qilish va sintezlash asosida dars jarayonida o'zining ta'sirchan so'zi, ifodali va musiqaning jonli ijrosi, yangrayotgan musiqaga nisbatan mutanosib imo-ishoralar, xatti-harakatlar ko'rgazmali qurollar, savol-javoblar orqali musiqiy ta'lim ta'sirida o'quvchilar qalbida hosil bo'layotgan hissiy kechinmalar va musiqiy taassurotlarni yanada chuqurlashuviga, ongli idrok etishga ko'maklashib boradi.

Har bir musiqqa darsi bu bir qarashda ko'z ilg'amas o'ziga xos mo'jizadir. Unda o'qituvchining iqtidori, yangi pedagogik texnologiyalar asosida bilim berishi, tinimsiz mehnat natijasida, professional pedagogik mahorat va fanga nisbatan talab darajasi o'z aksini topadi. Musiqqa ta'limi taraqqiyoti uchun qo'llanilishi talab qilinayotgan yangi pedagogik texnologiyalarning yana bir muhim tomonlaridan biri bu musiqqa faninning o'quv maqsadlarini aniq belgilashdan iboratdir.[6]

An'anaviy tarzda musiqqa ta'limi asosan bevosita dars o'tish, ustoz-shogird tizimi va o'qituvchi hamda talaba o'rtasidagi jonli muloqotga asoslangan edi. Bu usullar qimmatli bo'lishiga qaramay, ko'pincha geografik cheklovlar va resurslarning yetishmasligi bilan chegaralangan edi. Talabalar bilimni og'zaki o'rganish, nota yozuvi va bevosita mashq qilish orqali egallaganlar, bu esa o'quv jarayonini yanada shaxsiy va samimiy tusda olib borishga imkon bergan. Texnologik taraqqiyotning paydo bo'lishi musiqqa pedagogikasida tub burilish yasadi. Qo'lda yozilgan notalardan bosma notalarga o'tish dastlabki texnologik yangiliklardan biri bo'lib, musiqqa asarlarini kengroq tarqatish va ularga kirish imkoniyatini yaratdi. Yozuv va ovoz yozish texnologiyasining rivojlanishi esa musiqqa ijrolarini saqlash va ularni ta'lim maqsadida qo'llash imkonini berib, musiqqa o'qitish jarayonini yanada boyitdi. Texnologiyani musiqqa ta'limiga integratsiya qilishdagi muhim bosqichlar elektron asboblarning yaratilishi hamda musiqani bastalash va mashq qilish uchun dastlabki dasturiy ilovalarning paydo bo'lishi bilan boshlandi. Shaxsiy kompyuterlarning rivojlanishi va musiqaga ixtisoslashgan dasturlar yaratilishi musiqqa ta'limining imkoniyatlarini sezilarli darajada kengaytirdi. Bastalash, yozish va ovoz ishlab chiqish uchun mo'ljallangan dasturiy ilovalar zamonaviy musiqqa sinflarida asosiy vositalardan biriga

aylandi. Bu dasturlar o'qituvchi va talabalar uchun keng imkoniyatlar yaratadi - oddiy nota yozish dasturlaridan tortib murakkab raqamli audio ish stansiyalarigacha (DAW). Ular musiqani yaratish bilan birga uni tahlil qilish imkonini ham beradi, bu esa talabalarning musiqa nazariyasi, tuzilishi va kompozitsiya haqidagi bilimlarini chuqurlashtiradi.

Musiqani o'rganish va hamkorlikda ijro etishga bag'ishlangan raqamli platformalar musiqa ta'limining doirasini yanada kengaytirdi. Interfaol musiqa nazariyasi darsliklaridan tortib virtual ansambl mashg'ulot maydonchalarigacha bo'lgan onlayn platformalar talabalarga geografik masofadan qat'i nazar, hamkorlikda o'rganish imkoniyatini beradi. Ushbu platformalar o'zaro fikr almashish, baholash va resurslardan birgalikda foydalanishni osonlashtiradi, bu esa talabalar va o'qituvchilar o'rtasida hamjamiyat ruhini mustahkamlaydi. Ushbu texnologik vositalarning talabalarning o'quv jarayonidagi faolligi va natijalariga ta'siri juda katta bo'ldi. Texnologiya interfaol va shaxsiylashtirilgan o'quv tajribasini taqdim etgani uchun talabalar o'qishga nisbatan yuqori motivatsiya namoyon etishmoqda. Bundan tashqari, bunday vositalar turli o'rganish uslublariga moslashadi, bu esa talabalarga o'zlariga qulay tempda va uslubda o'rganish imkonini beradi. Raqamli muhitda mashq qilish, bastalash va hamkorlikda ishlash imkoniyati ijodkorlik va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirib, tezkor fikr-mulohaza olish orqali o'quv natijalarini yaxshilamoqda. An'anaviy musiqa ta'limi modeli ko'pincha kirish imkoniyati bilan bog'liq muammolarni keltirib chiqargan, ayniqsa, uzoq hududlarda yashovchi yoki resurslari cheklangan shaxslar uchun bu jarayon murakkab bo'lgan. Biroq texnologiya bu to'siqlarni yengishda o'zgarish keltiruvchi kuch sifatida maydonga chiqdi. Onlayn platformalar va raqamli vositalar musiqa ta'limining qamrovini kengaytirib, talabalar uchun ularning jismoniy joylashuvidan qat'i nazar, turli resurslar, darsliklar va virtual sinflarga kirish imkonini yaratdi. Bundan tashqari, texnologiya musiqa ta'limini yanada inklyuziv qilishda muhim rol o'ynadi. U jismoniy imkoniyati cheklangan yoki turli ehtiyojlarga ega talabalar uchun musiqa o'rganish jarayonida to'liq ishtirok etish imkonini berdi. Maxsus moslashtirilgan texnologiyalar va ixtisoslashgan dasturlar turli qobiliyatlarga ega shaxslarning ilgari mushkul yoki imkonsiz bo'lgan tarzda musiqaga aralashishiga yo'l ochdi. Bunday inklyuziv yondashuv musiqa ta'limining doirasini sezilarli darajada kengaytirib, o'quvchilarning yanada keng doirasiga faol ishtirok etish va musiqiy muhitga o'z hissasini qo'shish imkonini berdi.

Amaliy misollar texnologiyaning musiqa o'rganishdagi to'siqlarni bartaraf etishdagi ta'sirini yaqqol namoyon etadi. Ular turli ijtimoiy kelib chiqish, imkoniyat va sharoitlarga ega shaxslarning texnologiya yordamida musiqa ta'limiga jalb etilganligini ko'rsatadi. Virtual o'quv muhitlari, moslashtirilgan asboblari yoki onlayn hamkorlik platformalari orqali bu tajribalar texnologiya nafaqat kirish imkoniyatini

ta'minlab, balki barcha o'quvchilar uchun qulay va inklyuziv muhit yaratganini tasdiqlaydi.

An'anaviy yuzma-yuz darslar bilan onlayn ta'limni uyg'unlashtirgan aralash o'qitish usuli musiqa ta'limida samarali va mashhur yondashuv sifatida shakllandi. Ushbu metod o'qishning moslashuvchanligini, shaxsiylashtirilgan yondashuvni hamda keng resurslar bazasiga kirish imkonini ta'minlaydi. Shu bilan birga, bu usul ayrim muammolarni ham keltirib chiqaradi - talabalarni faol saqlash, o'qituvchi va talaba o'rtasidagi sifatli muloqotni ta'minlash hamda onlayn va an'anaviy komponentlarni muvozanatli integratsiya qilish zarurati shular jumlasidandir. Onlayn platformalar musiqaning turli jihatlarini o'qitishda samarali ekanini isbotladi. Ular musiqa nazariyasini o'rganish uchun interfaol modullarni taqdim etadi, bunda talabalar o'zlariga qulay tezlikda o'rganib, darhol fikr-mulohaza olishadi. Ilgari faqat bevosita dars shaklida o'tilgan cholg'u mashg'ulotlari endilikda jonli efir, oldindan yozilgan darslar va interfaol interfeyslar orqali onlayn shaklda muvaffaqiyatli amalga oshirilmoqda. Shuningdek, ansambl mashg'ulotlari ham onlayn muhitda o'z o'rnini topdi - talabalar virtual makonda hamkorlikda ijro etish, mashq qilish va konsertlarda ishtirok etish imkoniga ega bo'ldilar. Eng so'nggi texnologiyalar, xususan sun'iy intellekt (AI), musiqa ta'limiga sezilarli darajada kirib kelmoqda. AI qo'llanilishi shaxsiylashtirilgan o'quv tajribalaridan tortib, intellektual musiqa bastalash va tahlil vositalarigacha kengayadi. AI bilan ishlaydigan platformalar talabalar individual ehtiyojlari, o'rganish uslublari va o'quv tezligiga moslashgan shaxsiy o'quv yo'llarini taqdim etadi. Bundan tashqari, AI yordamida musiqa yaratish va tahlil qilish vositalari musiqa bastalash, baholash va o'rganish jarayonini tubdan o'zgartirish salohiyatiga ega.

Musiqa ta'limida texnologiyani qo'llashdagi muammolar turli jihatlarini qamrab oladi. Kirish imkoniyatlaridagi nomutanosiblik jiddiy muammo bo'lib qolmoqda, chunki barcha talabalar yoki ta'lim muassasalari zarur texnologiya va resurslarga teng kirish imkoniga ega emas. Bundan tashqari, o'qituvchilar yoki muassasalarda o'zgarishlarga qarshilik ko'rsatish, shuningdek, musiqa ta'limida texnologiyadan samarali foydalanish bo'yicha yetarli tayyorgarlikning yo'qligi, bu vositalarni o'quv dasturiga samarali integratsiya qilishda to'siq yaratadi. Bundan tashqari, musiqa texnologiyalari o'quv dasturiga axloqiy ta'limni integratsiya qilish talabalar orasida texnologiyadan mas'uliyatli va hurmat bilan foydalanishni rivojlantiradi. An'anaviy usullar bilan texnologik vositalar o'rtasida muvozanatni rag'batlantirish talabalar asosiy musiqiy ko'nikmalarni ham, texnologik bilimlarni ham to'liq egallashini ta'minlaydi, bu esa birini ikkinchisining hisobiga qurbon qilmaslik imkonini beradi.[7]

Ta'lim sohasida zamonaviy va innovatsion usullardan keng foydalanish zamon talabi va ehtiyoji hisoblanadi. Talabalar tomonidan videodarsga bo'lgan talabning oshganligi soha uchun yangicha metodlarni qo'llash kerakligin yana bir karra

tasdiqladi. Musiqa fanin o'tish jarayonida ko'piroq chet el tajribalarini amaliyotga joriy etgan maqul. Sababi, hozirgi ijtimomiy rivojlanish va elektronlashish davrida boshqa sohalarda bo'lgan kabi pedagogik faoliyatda ham yangidan-yangi innovatsion darslar orqali talabalarning darsga bo'lgan qiziqishini oshirish holatlari kuzatilmoqda. Biz pedagoglar talabalarni dars va mashg'ulotlariga qiziqtirishimiz uchun ular bilan tez-tezdan maslahatlashib, qiziqishlarini tahlil qilib borsak, samarali faoliyat olib boramiz.

Musiqa fanini o'qitishda pedagog mahoratining o'ziga xos xususiyatlaridan biri shuki u o'z darsining asosiy maqsadini belgilab olgan holda darsga tashkilotchilik mahorati bilan ham yondashish. Musiqa faqat talabani kasbiy jihatdan tarbiyalash emas, uning ma'naviy olamini ham tarbiyalash bilan bog'liq jarayonlarda o'z aksini topadi. Musiqa darsi mumkin qadar samarali o'tishi, talabalarining ishtiyoqini oshirish uchun u puxta rejalashtirilgan, dramaturgiya jihatidan izchil qurilgan va ayniqsa, musiqa bilan yetarli darajada ta'minlangan bo'lishi lozim.

Musiqa ta'lim tizimini yanada rivojlantirish doimiy ravishda davlat siyosatida oldidagi o'rinlarda turishini bugungi kunda ko'rib guhoh bo'layapmiz. Jumladan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 15-noyabrda "Umumiy o'rta ta'lim maktablarida musiqa madaniyati fani o'qitilishini tubdan takomillashtirish hamda ushbu fan o'qituvchilarining kasbiy faoliyatini rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-391-sonli, 22-noyabrda "O'zbekiston Milliy simfonik orkestri faoliyatini qo'llab-quvvatlash hamda milliy va jahon mumtoz musiqa san'atidan aholini yanada kengroq bahramand etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-401-sonli, 2025-yil 28-iyulda "O'zbekiston xalq artisti Botir Zokirov xotirasini abadiylashtirish, uning ijodiy merosini chuqur o'rganish va jahon miqyosida targ'ib qilish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-230-sonli, "Milliy va jahon musiqa san'ati yutuqlarini xalqimiz orasida keng targ'ib qilishga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-231-sonli, "O'zbekiston xalq artisti Sherali Jo'rayev xotirasini abadiylashtirish va uning ijodiy maktabi an'alarini munosib davom ettirishga oid chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-231-sonli qarorlari va Vazirlar Mahkamasining 2025-yil 17-oktabrda "Musiqa madaniyati fani va jismoniy tarbiya fani o'qituvchilarining bilim darajasini va kasbiy mahoratini aniqlash hamda ularga sertifikat berish tartibi to'g'risida"gi 652-sonli qarori qabul qilindi.

Yuqorida qabul qilingan qarorlar zahirida mamlakatimizda bolalarni vatanparvarlik hamda milliy an'alarimizga hurmat ruhida tarbiyalash, zamonaviy bilim va tajriba, ezgu fazilatlar egasi bo'lgan insonlar etib voyaga yetkazish bilan bir qatorda ularni madaniyat va san'at sohasiga qamrab olish, bolalarni madaniyat va san'atga keng jalb qilish, ular bilan tizimli ishlash, madaniyat va san'at muassasalari faoliyati samaradorligini yanada oshirish, o'qituvchilarni musiqa va san'atga keng jalb etish va ularning iqtidorini ro'yobga chiqarish uchun bolalar musiqa va san'at

maktablari hamda umumiy o'rta ta'lim maktablari integratsiyasini yo'lga qo'yish maqsadlari yotibdi.

Sun'iy intellektni musiqaga joriy etish ijodiy jarayondagi uning roli bo'yicha keng muhokamalarga sabab bo'ldi. Bir tomondan, AI-bastakorlar murakkab harmonik strukturalar va musiqiy shakllarni yaratish qobiliyatiga ega, lekin boshqa tomondan, ularning asarlari ko'pincha inson tomonidan yaratilgan asarlarga xos bo'lgan hissiy chuqurlik va individual xususiyatlardan mahrum bo'ladi. Ko'plab tadqiqotchilar ta'kidlaydiki, sun'iy intellekt o'zining san'atij dunyoqarashiga ega emas, u faqat mavjud namunalarni qayta ishlaydi, bu esa hozirgi paytda uning haqiqiy ijodga qodirligini shubha ostiga qo'yadi. Virtual haqiqat, kengaytirilgan haqiqat va sun'iy intellekt kabi yangi texnologiyalarning keng qo'llanilishi tufayli, neyron tarmoqlar yordamida ijrochilik san'ati oddiy sezgir tajribadan ko'p o'lchamli interfaol tajribaga aylanishi mumkin. Raqamli ovoz va real vaqt rejimida tasvirlarni ishlov berish texnologiyalari yordamida musiqa va vizual san'atlar o'rtasidagi chegaralar tobora aniqroq buzilmoqda. Shuningdek, raqamli texnologiyalardan raqs va dramatik sahnalarda foydalanish aktyorlar harakatlari va tovush effektlari o'rtasida yaqin o'zaro ta'sirni ta'minlab, hissiy ifodani kuchaytiradi va tomoshabinni ijroga chuqurroq sho'ng'itadi. Shu nuqtai nazardan, raqamli musiqa texnologiyalari tadqiqotlarining nazariy bazasi kompozitsiya, akustika, kompyuter texnologiyalari va madaniyatshunoslik nazariyalarini birlashtiruvchi sohalararo yondashuvni o'z ichiga oladi. Bunday integrativ yondashuv raqamli texnologiyalar ta'sirida an'anaviy san'at shakllarining o'zgarish mexanizmlarini yanada chuqurroq tushunishga imkon beradi.

Bundan tashqari, «TikTok» va «YouTube Live» kabi raqamli platformalar san'atkorlarga onlayn rejimda kontsertlar o'tkazish imkonini beradi, virtual va real dunyo o'rtasida gibrid o'zaro ta'sir shakllarini yaratadi. Bunday loyihalar ijtimoiy tarmoqlar elementlarini integratsiya qiladi, bu esa yangi avlod interfaol tomoshabinlarni shakllantirishga xizmat qiladi.[8]

Janubiy Koreya mamlakatida boshlang'ich maktab darajasida "musiqa texnologiyasi-orqali o'qitish" yondashuvi sinovdan o'tgan. Masalan: Musiqa texnologiyalari (yoki musiqa dasturlari orqali) vositalangan musiqa ta'limi va o'qitish jarayoni musiqa ta'limida samarali pedagogikani ta'minlay olishini ko'rsatishgan. Tadqiqot 3 oy davomida Gyeonggi viloyatidagi maktabda o'tkazilgan va "convergence" prinsipi asosida turli raqamli texnologiyalar qo'llanilgan. Bu yondashuv shuni ko'rsatadiki: raqamli dasturlar, interaktiv vositalar musiqa darslarida qo'llanganda o'quvchilarning kreativ ishtiroki oshishi mumkin.[9]

Tailandda ham musiqa ta'limida kreativlikni oshirish maqsadida "hammabop" (ubiquitous) ta'lim modeliga asoslangan raqamli vositalar sinovdan o'tkazilgan: "Ubiquitous learning (har qayerda ta'lim) tizimini ishlab chiqish va tasdiqlash jarayoni ijodkorlikning barcha o'lchovlarida statistik jihatdan sezilarli yaxshilanishlarni keltirib

chiqarganini ko'rsatdi." Bu yondashuv shuni ko'rsatadiki faqat texnologiyani qo'shish emas, balki o'quvchilarni kreativ faoliyatga jalb qilish, texnologiyani "kundalik o'qish" darajasiga olib chiqish muhimligi ta'kidlangan. 200 nafar o'rta maktab o'quvchilaridan iborat namunaviy guruh ko'p bosqichli tasodifiy tanlash usuli orqali tanlandi. Avvalo, Shimoli-Sharqiy Tailanddagi beshta viloyat tasodifiy ravishda tanlandi. Keyin har bir viloyatdan ikkita maktab tasodifiy tanlab olindi, jami 10 ta maktabga yetildi. Nihoyat, har bir maktabdan 20 nafar o'quvchi, sinf darajasi (10-12-sinf) va jinsi bo'yicha qatlamli tasodifiy tanlash usuli yordamida tanlandi, bu teng vakillikni ta'minladi.

O'quvchilarning ota-onalari yoki vasiylaridan rozilik olish va yollash jarayonida yordam berish uchun maktab ma'murlari va musiqa o'qituvchilari bilan bog'lanildi. Namuna quyidagi xususiyatlarga ega 200 nafar o'rta maktab o'quvchilaridan iborat edi (har bir guruhda 100 nafar):

- Yoshi: 15-18 yosh ($O'rtacha = 16,5$, $SD = 1,2$)
- Jins taqsimoti: 52% qiz, 48% o'g'il
- Sinf darajalari: 10-sinf (33%), 11-sinf (34%), 12-sinf (33%)
- Oldingi musiqa tajribasi: 45% rasmiy musiqa ta'limi olgan, 55% rasmiy ta'lim olmagan

- Texnologiyaga kirish: Barcha ishtirokchilar smartfon va internetga ega bo'lgan

Tajriba guruhi ubiquitous learning (har qayerda ta'lim) tizimi bilan ishladi, nazorat guruhi esa raqamli vositalar yoki tizimli ramka komponentlarisiz, an'anaviy sinf ta'limini, shu o'quv dasturi mazmuni asosida oldi. Sifatli faza uchun 40 nafar o'quvchi (har bir guruhdan 20 nafar, ularning turli yutuq darajalari asosida tanlangan) va 20 nafar musiqa o'qituvchisi (har bir guruhdan 10 nafar) bilan fokus guruh muhokamalari o'tkazildi. Fokus guruhlar yarim tuzilgan intervyu protokollari, kuzatuv jurnallari va refleksiya daftarlari orqali o'quv tajribasi bo'yicha chuqur ma'lumot olishga yo'naltirilgan edi. Har bir fokus guruh sessiyasi taxminan 60-90 daqiqa davom etdi va batafsil tahlil uchun audio yozuvga olindi. Muvozanatli tanlash usuli va turli ma'lumot to'plash vositalari potentsial tarafkashliklarni kamaytirishga va tizim samaradorligi bo'yicha keng qamrovli fikr olishga yordam berdi.[10]

Xitoy musiqa ta'limi sohasida raqamli texnologiyalar jiddiy ta'sir ko'rsatayotgani haqida bibliometrik tahlil mavjud: "Xitoydagi musiqa ta'limi sezilarli darajada o'zgarishlarni boshdan kechirgan ... Xitoydagi ta'lim muassasalarining 89%i texnologiya yordamida boyitilgan ta'lim muhiti ustuvor ekanligini ta'kidlaydi...". Bu raqamlar Xitoydagi ta'lim muassasalarida texnologiyaga erishish va uni qo'llash borasida nimadir amalga oshirilayotganini ko'rsatadi.[11]

Shimoliy Kiprdagi musiqa ta'limi sohasida ham talabalar o'qituvchilar fikricha texnologiyani qo'llash holatlari o'rganilgan: "Natijalar o'quv dasturlarini yangilash orqali axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini talaba musiqa o'qituvchilari

tayyorlash jarayoniga integratsiya qilishning ahamiyatini hamda amalda ishlayotgan o'qituvchilarni zamonaviy texnologiyalar bilan tanishtirish uchun doimiy malaka oshirish zarurligini ta'kidlaydi." Ya'ni, hatto kichikroq yoki kamroq resursga ega hududlarda ham musiqa ta'limida ICT integratsiyasi ustida ishlamoqdalar. Miqdoriy va sifatli natijalar uch qismda taqdim etilgan: talaba musiqa o'qituvchilarining (SMT) AKT'dan foydalanishi, musiqa texnologiyalaridan foydalanishi va ijtimoiy tarmoqlardan foydalanishi. Talaba musiqa o'qituvchilarining AKT'dan foydalanishi: miqdoriy natijalar shuni ko'rsatdiki, barcha SMT'lar internet va kitoblardan foydalangan, lekin hech bir o'qituvchi gazeta yoki teleko'rsatuvlardan foydalanmagan (1-jadvalga qarang). Akademik va professional maqsadlarda kuniga internetga qancha vaqt ajratilishi so'ralganda, ko'pchilik SMT'lar 1-2 soat deb javob bergan (2-jadvalga qarang). SMT'lar shuningdek, barchasi Microsoft Word va PowerPoint dasturlaridan konstruktiv vositalar sifatida foydalanganini, lekin Adobe Photoshop'dan hech kim foydalanmaganini bildirgan (3-jadvalga qarang). Kommunikatsion vositalar bo'yicha barcha SMT'lar elektron pochta ishlatgan, ammo juda kamchilari video-konferensiya qo'llagan (4-jadvalga qarang). Hamkorlik vositalarida eng ko'p ishlatilgani kompyuter bo'lgan, General Packet Radio Services'dan esa hech kim foydalanmagan (5-jadvalga qarang).

1-jadval. SMT'lar tomonidan foydalanilgan axborot manbalari (n = 18)

Axborot manbasi	%
Internet	100
Kitoblar	100
Jurnallar	5
Ensiklopediya	27
Lug'atlar	11
Teleko'rsatuvlar	0
Radio dasturlari	11
Gazetalar	0
Boshqalar (dars rejalari)	5

2-jadval. Akademik va professional maqsadlarda internetdan foydalanish (n = 18)

Vaqt	%
1-2 soat	55
3-4 soat	16
5-6 soat	22
Boshqa (ko'rsatilmagan)	5

3-jadval. SMT'lar tomonidan ishlatilgan konstruktiv vositalar (n = 18)

Konstruktiv vositalar	%
MS Word	100
PowerPoint	100

Konstruktiv vositalar	%
FrontPage	5
Adobe Photoshop	0
Excel	33
Boshqalar	0

4-jadval. SMT'lar tomonidan ishlatilgan kommunikatsion vositalar (n = 18)

Kommunikatsion vositalar	%
Elektron pochta	100
SMS	44
Video-konferensiya	11
Boshqalar (Viber, WhatsApp, Skype)	5

5-jadval. SMT'lar tomonidan ishlatilgan hamkorlik vositalari (n = 18)

Hamkorlik vositalari	%
Elektron doska	38
Kompyuter	100
LCD proyektor	77
General Packet Radio Service	0
Boshqalar (qora doska)	5

AKT'ning musiqa darslarida samaradorlikni oshirishdagi ta'siri haqida, bitta SMT'dan tashqari barcha ishtirokchilar ijobiy fikr bildirgan. O'rganishga ijobiy ta'siri haqida bir SMT shunday degan: "Texnologiya yordamida vizual va eshitish orqali o'rganish ortadi, shuningdek, u doimiy o'rganishni ta'minlaydi", boshqasi esa: "Dars mavzusiga oid videolar ko'rsatilganda dars esda qoladi" degan. Boshqa SMT'lar texnologiya yordamida o'tilgan darslarning qiziqarli va maroqli bo'lishini ta'kidlagan. Respondentlar shunday degan: "Texnologiya yordamida o'tilgan darsda o'quvchilar darsni ko'proq yoqtiradi" va "Texnologiya darslarni zerikarli qilmaydi".

Bundan tashqari, ishtirokchilar texnologiya hayotlarini qanday osonlashtirishini ta'kidlagan. Masalan, bir ishtirokchi: "Kadrlar uchun yozuvlarni yozish notatsiya dasturi yordamida oson va boshqariladigan bo'ladi" degan, boshqasi esa: "Darslarda texnologiyadan foydalanganda vaqtni tejaymiz" degan. Texnologiya haqida yagona salbiy javob o'quv jarayoniga salbiy ta'sir qilish bilan bog'liq bo'lgan: respondent shunday yozgan: "Texnologiya ishlatilganda o'quvchilarning e'tibori kamayadi". O'qituvchilar roli o'zgarishi haqidagi savollarga berilgan javoblar asosan o'qituvchilarning vazifalariga qaratilgan. Ko'pchilik SMT'lar (n = 12) texnologiya o'qituvchilarning vazifalarni bajarish qobiliyatida ijobiy o'zgarishlar yaratganiga rozi bo'lgan. Bir respondent shunday yozgan: "... o'qituvchilar darslarini ko'proq va sifatli misollar bilan tayyorlaydi" va "darslar foydaliroq bo'ladi". Umuman olganda, respondentlar texnologiya vosita ekanligini va o'qituvchini almashtira olmasligini ta'kidlagan, o'qituvchining roli "o'zgarmagan, oxirgi so'z hali ham o'qituvchida" va

“hatto texnologiya darsni o‘rgatish imkoniyatini taqdim etsa ham, darsni ishlab chiqish va taqdim etish hali ham o‘qituvchining zimmasida” deb hisoblagan.

AKT’dan foydalanish bo‘yicha ochiq savollarga berilgan javoblar bitta mavzuga - infratuzilmaga qaratilgan edi. Internet aloqasi, texnologik uskuna sifati, to‘g‘ri foydalanish, dasturlarga kirish, ijtimoiy tarmoqlardan noto‘g‘ri foydalanish va ofis dasturlaridan haddan ziyod foydalanish AKT’dan foydalanishni cheklovchi muammolardan biri bo‘lgan. Masalan, ishtirokchilar shunday javob bergan: “Hali ham barcha maktablarda AKT’dan foydalanish uchun mos sinflar yo‘q. Bundan tashqari, turli muammolar tufayli AKT’dan xohlaganimizcha foydalanolmaymiz”, “internet aloqalari doimiy muammoli”, va “texnologik uskuna juda tez buziladi”. [12]

Xulosa o‘rnida shuni ta’kidlamochimanki, bolalar, yoshlar, umuman hammaning, hayoti musiqadan ayri holda yashay olmaydi, chunki musiqa bir hayotdir. Uning jozibador va sehrli kuchi davolovchi xususiyatga egaligi bilan va buni tez kechishi bilan boshqa turli dorilardan farq qiladi. Yana eng qulay tarafi ushbu malham mutlaqo bepul hamdir. Hayotimizga rang beruvchi bu doridan to‘g‘ri va unumli foydalanish darkor.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvar “2022 - 2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-60-sonli Farmoni. www.lex.uz
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 2-fevraldagi “Madaniyat va san’at sohasini yanada rivojlantirishga qaratilgan chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi PQ-112-sonli qarori. www.lex.uz
3. Mirziyoev SH.M. Milliy tiklanishdan - milliy yuksalish sari. 4-jild. - Toshkent: O‘zbekiston, 2020. - B.344
4. Насритдинова, М. Н. (2022). Музыка инсониятга нима учун керак?. Science and innovation, 1(Special Issue 2), 577-580.
5. Кон И.С. Психология старшеклассника. - Москва: 1982. -с.194
6. Козимов Ж. Музыка дарсларида янги педагогик технологиялардан фойдаланиш //жур. Таълим муаммолари. - Тошкент: Ёшлар матбуоти. - 102 б. (80-82 б)
7. Xu Ping., Jeric A. De Vera. The Impact of Technology on Music Education. International Journal of Science and Engineering Applications Volume 12-Issue 11, 44 - 47, 2023, ISSN:- 2319 - 7560 DOI: 10.7753/IJSEA1211.1011. ijsea.com/archieve/volume12/issue11/ijsea12111011
8. Жульниль У. Исследование влияния цифровых музыкальных технологий на исполнительские искусства. Управление образованием: теория и практика, vol. 15, no. 5-1, 2025, pp. 289-296. doi:10.25726/x1667-7434-3607-f

9. https://www.researchgate.net/publication/270493470_Music_technology-mediated_teaching_and_learning_approach_for_music_education_A_case_study_from_an_elementary_school_in_South_Korea
10. Aoonlamai, N., Kwangmuang, P. Integrating digital tools and constructivist learning: a ubiquitous learning framework for enhancing creativity in music education. *BMC Psychol* 13, 1064 (2025). <https://doi.org/10.1186/s40359-025-03300-z>
11. Ma, Y., Wang, C. Empowering music education with technology: a bibliometric perspective. *Humanit Soc Sci Commun* 12, 345 (2025). <https://doi.org/10.1057/s41599-025-04616-2>
12. Gorgoretti, B. (2019). The use of technology in music education in North Cyprus according to student music teachers. *South African Journal of Education*.
13. Xayriddinova, Asal Farhod Qizi, and Xolmo‘Minov Zokir O‘G‘Li. "YANGI O‘ZBEKISTON YOSHLARINI TARBIYALASHDA MUSIQA TA‘LIMINING MAQSAD VA VAZIFALARI." *Oriental Art and Culture* 3.3 (2022): 36-40.
14. Shahbozxon, Mardiev Abdusamad O‘G‘Li, and Xolmo‘minov Zokir O‘g‘Li Mo‘minmirzo. "JAMIYAT IJTIMOIIY HAYOTIDA MUSIQANING TUTGAN O‘RNI." *Oriental Art and Culture* 3.4 (2022): 568-572.
15. Ashiraliyeva, Malikaxon Qaxramon Qizi, and Mo‘minmirzo Zokir O‘g‘Li Xolmo‘minov. "YOSHLARNI TARBIYALASHDA MUSIQA TA‘LIMINING MAQSAD VA VAZIFALARI." *Oriental Art and Culture* 3.4 (2022): 374-378.